

USTADNAMƏ

Gümüş kəmər bağlayıbdı belinə,
Danışdıqca mail oldum dilinə,
Gül uzatdım nazlı yarın əlinə,
Canım aldı gülü məndən alınca.

Alimdən dərs aldım əlif-bey üçün,
Sürəhilər düzülübdü mey üçün,
Dəli könül, qəm çəkirsən nə üçün?
Qəmli günün şad günü var yanınca.

Xəstə Qasım vədə verdi yüz ilə,
Yaşılbaşlar göldən-gölə düzülə,
Bir iyid ki, qatarından üzülə,
Ölüm yeydi bu dünyada qalınca.

Ustadlar ustadnaməni bir deməzlər, iki deyərlər, biz də deyək iki
olsun, rəqibin rəngi gül kimi olsun.

Əzəldən olmya bədəsil övlad,
Avara söyləyər, başdan danışar.
Öyrədirsən qanmaz xeyrü şərini,
Dindirəndə yal-yamacdan danışar.

Aybına kor olub, bilməz adını,
Tanımaz dost, düşmən öz simsarını,
Məclisə girəndə bilməz yerini,
Ayaxda oturub, başdan danışar.

Özündə şairlik görə bilməyən,
Bir kor qıza cavab verə bilməyən,
Uçuq həyətinə hörə bilməyən
İmarət qurdurub, daşdan danışar.

Mən üzümərəm mərd əlindən əlimi,
Yoxdu bədəsilə Tanrı ölümü,
İldə onca qəpik olmaz gəlimi,
Yük yığanda beş farmaşdan danışar.

Qayda deyil dost üzünü açmağa,
Layiq deyil qonşuya dolaşmağa,
Bir tay ulağı yox cütə qoşmağa,
Eldən qabaq durub, köçdən danışar.

Danışar yalandan sözü olmayan,
Çörəyə tökməyə duzu olmayan,
Evində beş arşın bezi olmayan,
Dindirəndə al-qumaşdan danışar.

Dost tutaram mən hər kəsi düşəndə,
Sən getginən dava səsi düşəndə,
At, inəyin, kəlin bəhsi düşəndə,
Çoxu bir əyləncə leşdən danışar.

Yaranmış insanda çoxdu avara,
Qandıra bilmirəm, gəlmişəm zara,
Var-yoxunu verib üç-dörd davara,
Toğluya tum deyib, qoçdan danışar.

Qəhrəman, iqbalın tərsə dolanmaz,
İnsan var ki, ondan qəlbin bulanmaz,
İnsan var evində ələk bulanmaz,
Dindirəndə beşdən-beşdən danışar.

Ustadlar ustadnaməni iki deməzlər, üç deyərlər, biz də deyək, üç olsun.

Namərd odur çağırban
Kimsəyə əl eləməz.
Nə oturub söhbət elər,
Nə dərdi-hal eləməz.

Beyqafildan yolun düşüb,
Getsən namərdin evinə,
Sənə qonaq ol deyibən
Bir gecə qol eləməz.

Namərdlərin qaydasıdı,
Mehmanı görsə tez qaçar.
İnsana bir loğma versə,
Canı cəsədindən uçar.
Özü gedər özgəsindən
Daima yeyər, içər.
Bircə qula təklif edib,
Öz evinə gəl eləməz.

Kamal deyər: namərd gözib,
Hazır yeməyi bilər.
Yad süfrədə şaqqıldayar,
Bülbül kimi səyriyər.
Heç deməz ki, bu namərdlik
Məni rüsvay eləyər,
Gör nə qədər anlamazdı,
Onu xəyal eləməz.

Belə rəvayət eləyirlər ki, Rey şəhərində Zülal şah adlı bir padşah var idi. Ustadların deməsindən Zülal şah çox ədalətli bir şah imiş. Zülal şahın qapısının ağzında neçə əyyamdan qalmış bir çinar ağacı var idi. Hər il bahar ayı olanda çinar ağacının başına bir cüt göyərçin gəlirdi. Ağacın başında onların yuvası var idi. Göyərçinlər yuvalarında yumruqlayıb, balalayır, balalarını böyüdüb, sonra da özüylə aparırdı. Ancaq bir bahar gənə Zülal şah tamaşa eləyirdi. Bir də gördü ki, həmən göyərçinlər balalarını böyütdülər. Zülal şah gördü ki, bu quşlar o qabaqda gördüyü quşlar kimi deyil. Çünki birinin rəngi ayrıdı, birininki də ayrı. Bu göyərçinlər gəlib balalarını dimdiklərilə vurub öldürdülər. Başladılar özlərinə təzə bala hazırlayıb aparmağa. Zülal şah bu əhvalatı gördü.

Zülal şahın iki oğlu vardı. Böyüyünün adı Aslan idi, balacasının da adı İrvahım. Şah istədi bilsin, görsün balalarını öldürən göyərçin erkəydi, yoxsa dişi. Şah öz-özünə dedi: “Yəqin mən də ölsəm, mənim

uşaqlarımı da belə öldürəcəklər. Arvadım ölsə, onda mən gedib birini gətirsəm, o arvad yəqin uşaqlarımı da belə öldürəcək”.

Şah bu xəyalı ürəyində vurnuxdururdu. Deyirlər vaxt oldu, şahın arvadı dünyadan köç etdi. Şah çox fikir elədi. Öz-özünə dedi ki, quşların dağı yadımdan çıxmayıb, odur ki, mən öluncəyə qədər evlənməyəcəyəm.

Deyirlər ki, subay adamın hövsələsi çox dar olar. Odu ki, arvadı öldəndən sonra şahın hövsələsi daraldı, camaata çox zülm elədi. Onun zülmü ərşə dayandı. Ağillı kişilər yığılıb fikirləşdilər ki, şah əvvəllər camaata zülm eləmirdi, indi yəqin övsüzdü, ona görə belə eləyir. Yaxşısı budu ki, onu evləndirək. Ağillı kişilərdən bir neçəsi padşahın yanına gedib dedilər:

– Ey qibleyi-aləm, gəl səni evləndirək. Belə iş olmaz, qayda belədi, arvadı ölənlər evləner.

Zülal şah bunların sözünə razı oldu. Vəzirin biri dedi:

– Ey camaat, indi ki, Zülal şah evlənməyə razılıq verdi, onda Misir şahı bu yaxınlarda ölübdü. Onun arvadı dul qalıbdı. Nə cür olsa şah arvadıdı. Gəlin elə Zülal şaha həmənlər arvadı alax.

Zülal şah dedi:

– Vallah, mən nə deyirəm, camaat deyən yaxşıdı.

Adamlar getdilər Misirdən ölənlərin arvadını gətirməyə.

Zülal şah çox qocalmışdı. Misirdən arvadı götürüb gələndə yoldan çapar gəldi, Zülal şaha xəbər verdi:

– Qibleyi-aləm, arvadı gətirirlər.

Nə arvad şahı, nə də şah arvadı görməmişdi. Zülal şahın oğulları bir-birinə dedilər:

– Ay qardaş, gəl hərəməz bir xonça tutax, gedək təzə anamızın qabağına.

Bəli, bular hərəsi bir qəşəng xonça tutub, getdilər analıqlarının qabağına. Analıq uzaqdan baxıb gördü ki, bir cüt oğlan gəlir ki, elə bir ay parçasıdılar. Arvadın xəyalından keçdi ki, əyər mənim ərim bu oğlanların biri olsa, on illik ömrümü bağışlaram. Arvadı gətirdilər şahın öyündə öz otağına. Arvad fikir elədi ki, indi yəqin bu oğlanların hansısa biri gələr. Birdən qapı açıldı, içəri bir qoca kişi girdi. Saqqal sallanıb, belində qurşaq, əlində əsa. Arvad dedi:

– Ey qoca, məni sənəmi gətiriblər?

Şah dedi:

– Bəli.

Gecəni yatdılar. Səhər yerindən duranda Zülal şah bir ah çəkdi. Arvad şahın ətəyindən çəkdi ki, de görüm niyə ah çəkdin, dedi:

– Yəqin sənin köhnə arvadın məndən yaxşı, ağıllı olub ki, sən belə ah çəkdin.

Zülal şah dedi:

– Vallah, elə düz deyirsən.

Arvad dedi:

– Onda arvaddan qalan bir övlad varmı, gətirin onu mənim yanıma. Onnan mən bir-iki kəlmə danışsam, o saat biləcəm ki, onların anası necə arvad olub.

Bəli, Zülal şahın uşaqları mədrəsədə oxuyurdular. O saat adam getdi, uşaqları gətirdilər arvadın yanına. Arvad gördü ki, yolda gördüyü oğlanlardı, dedi:

– İlahi, şükür, nə yaxşı oldu ki, bular gəldi.

Baxdı ki, Aslan böyükdü, bunun aqlını oğurlaya bilməz. Odu ki, ona dedi:

– Oğul, sən get dərslərini oxu.

İrvahım balaceydi; arvad fikirləşdi ki, bunun aqlını oğurlaya bilərəm. Odu ki, onun üzündən öpüb, yanında saxladı, dedi:

– Qoyun bu mənim yanımda qalsın, bunu özüm tərbiyə eləyim.

Bir neçə vaxtdan sonra arvad dedi:

– Oğul, elə sənin atanın otağı təkçə budu?

İrvahım dedi:

– Ana, yox, atamın qırx otağı var.

Arvad dedi:

– Oğul, dur otaqları gəzək.

Otaqları gəzib qırxıncıya girəndə arvad qapını örtüdü, dedi:

– İrvahım, bilirsənmi səni bura niyə gətirmişəm?

İrvahım dedi:

– Ana, bilmirəm.

Arvad dedi:

– İrvahım, gərək mənə başbir eləyəsən.

İrvahım dedi:

– Ana, belə şey olmaz, sən mənim anamsan.

Arvad İrvahıma əl atmaq istədi. İrvahım arvadın ağzının üstündən bir şillə vurdu, özü çıxıb qaçdı. Arvad düşündü ki, gedib atasına xəbər verəcək. Odu ki, bu tərəfdən özün yetirdi şahın qulluğuna, dedi:

– Ey sənin zülallığın başına dəysin, çox deyirdin ki, mən zülalam, uşaqlarım da özüm kimidi. Amma bu sənin balaca oğlun İrvahımın əlin-dən birtəhər qurtardım. Əyər böyüyü olsaydı, məni bihörmət eləyərdi. Bəs hal-qəziyyə – mənə sataşdı.

Zülal şah bu sözü eşidən kimi qəzəbləndi, “cəllad” deyib dad döydü. O saat cəlladlar hazır oldu. Şah əmr elədi ki, bu saat Aslannan İrvahımı çəkin dar ağacına. Camaat əhli, ağıllılar irəli yeriyib dedilər:

– Şahlar arasında səni töhmət eləyərlər, ayıbdı, öz övladını asdırma. İndi ki, qəzəbin tutub, öz torpağından sürgün elə, qoy çıxıb hara gedirlər getsinlər.

Şah camaatın sözünü qəbul eləyib, uşaqlarını sürgün elədi. Uşaqlar dedilər:

– Ata, biz ki, gedirik, hara çıxsaq orda kim soruşsa biləcək ki, biz sənin oğlunuq. Pulsuz-parasız biz hara gedək? Heç olmasa bir az daşdan-qaşdan ver, sataq xarclayax.

Şah əmr elədi:

– Gedin, xəzinədən hərəniz bir daş götürün.

Bunlar ikisi də getdilər xəzinəyə. Aslan bir qiymətli daş götürdü, İrvahım dedi:

– Qardaş, mən istəmirəm. Çünki bu xəzinə hamısı mənim idi. Onda bu xəzinə mənə nə xeyir verdi ki, indi bir daş da xeyir verə. Odu ki, mən istəmirəm.

Bu sözdən sonra Aslan İrvahımın daşını da özü götürdü. Cəlladlar hər iki uşağı qabaqlarına qatıb apardılar, Misir torpağına buraxıb qayıtdılar. Bu uşaqlar ərkəsöyün böyümüşdülər, isti-soyuq görməmişdilər. Ayaqyalın, başıaçıq düzün üstündə qaldılar məhəttəl, bilmədilər neyləsinlər. Aclıqdan korluq çəkirdilər. Bir tərənin başında bir şenlik görünürdü, Aslan dedi:

– Qardaş, orda diyən kör-kösək var. Gəl gedək ora, bəlkə yeməkdən-zaddan tapdıq.

Aslan İrvahımı dalına alıb, düz apardı ora.

Gethaget, gedib gördülər bura bir məzaristanlıqdı, içərisində də bir ağ günbəz var idi. Aslan dedi:

– Qardaş, bu viranlığın yəqin kənarında şennik də olar. İndi, İrvahım, sən gəl qal bu günbəzdə, mən gedim bu yerlərin şəhərinə, bir az yeməkdən-zaddan tapım.

Aslan İrvahımı burda qoyub, özü getdi Misir şəhərinə çıxdı. Şəhərə girəndə gördü ki, məxluqat məmə deyənnən pəpə deyənə hamı bura yığılıb. Aslan bir qocaya yanaşıb dedi:

– Əmi, burda nə olub ki, camahat belə yığılıb?

Qoca dedi:

– Oğul, görürəm ki, sən bura adamı döyülsən. Bura Misir şəhəridi. Bizim padşah rəhmətə gedib. İndi bu gün hamı yığılıb, dövlət quşu uçurdacaqlar. Bu quş hər kimin başına qonsa onu padşah tikəcəklər.

Aslan dedi:

– Gedim, durum bir kənarda, təzə padşah seçiləndə dərdimi ona deyərəm, bəlkə mənə bir kömək elədi.

Aslan gördü quşu uçurtdular. Deyərlər ki, Allah əmriynən quş göydə dövr eliyib, gəldi qondu Aslanın başına. Odu ki, camahat hərəsi bir yumruq, bir qapaz Aslana vurub dedilər:

– Sən hara, padşahlıq hara?! Bir yolçunun birisən, get işinə-gücünə!

Aslanı vura-vura aparıb bir uçuq dama saldılar ki, qoy bunu quş görməsin. Quşu bir də uçurtdular, bu dəfə quş damın bacasından girib, qondu Aslanın başına. Vəzir-vəkil istədilər Aslanı döyüb qovalar, ağıllı kişilər dedilər:

– Ay balam, bu iş yəqin belə olmalıdı. Gedin damın bacasından qulaq asın görün o, quşnan nə danışır.

Baxıb gördülər ki, Aslan quşa deyir: Ey quş, mən vaxtilə Zülal şahın oğluydum. Orda nə oldum ki, burda nə olam, niyə gəlib mənim başıma qonursan?

Adamlar bu sözü eşidib gəlib xəbər verdilər. Ağıllılar genə gəlib məsləhət elədilər ki, elə yaxşı oldu, onsuz da şah oğludu. Şahlığı bacarrar, odu ki, ağsaqqal, qarasaqqal yığışıb, Aslanı qoydular şah. Aslan şah olandan sonra başı işə qarışdı, qardaşı İrvahım yadından çıxdı. Bu burda padşahlıqda qalmaqda olsun, ərz eləyək İrvahımdan.

İrvahım acından çox korluq çəkdi, bir də fikirləşdi ki, bəlkə Aslan yolu azıb. Odu ki, çıxdı günbəzin başına, bir qardaş deyib səslədi ki, bəlkə Aslan eşidə. Qırx haramı İrvahımın səsini eşitdi. Bunların başçıları-nın adı da Ziyad haramı idi. Bular hər yeri gəzib, adamları soyurdular. Adamları öldürüb, ətindən, yağından dərməndən-zaddan qayıırırdılar. Ziyad haramının övladı yox idi, sonsuz idi. Haramılar İrvahımı günbəzin başından yerə saldılar. Onu qılışlamaq istəyəndə İrvahım ağladı. Haramı-başı bunu gördü, dedi:

– Ay bala, niyə ağlayırsan? Dünyada hamı öləcək, sənin ətın-qanın bizə lazımды.

Bu yerdə aldı İrvahım, görək nə dedi:

Əzəl başdan sənə xəbər verəyim,¹
Gözüm yolda qaldı, gedən gəlmədi!
Xancal alıb, bağrım başın teyləyin,
Gözüm yolda qaldı, gedən gəlmədi!

Dizim tutmur, özümü sənə yetirim,
Əmr eylə, qulluğunu bitirim.
Qardaş dedi: gedim taam gətirim;
Gözüm yolda qaldı, gedən gəlmədi!

Dərd əlindən düyünlüyəm, dağlıyam,
Qürbət eldə cavan ömrüm ağlıyam.
İrvahımam, Zülal şahın oğluyam,
Gözüm yolda qaldı, gedən gəlmədi!

Haramılar dedilər:

– Oğul, haralısan, kimin oğlusan?

İrvahım götürüb dübarə dedi:

Başına döndüyüm, haramıbaşı,²
Öldürmə, Allaha bağışla məni!
İtkin qardaş bağlamazmı yaramı,
Öldürmə, Allaha bağışla məni!

İrvahımam, bu dəryaya adayam,
Adım çıxıb, al-osmanda sədayam,
Zülal şah oğluyam, bil, şahzadayam,
Öldürmə, Allaha bağışla məni!

Ziyad haramı dedi:

– Ey mənim yoldaşlarım, qırx ildi ki, biz vurub kəsirik. Nə olar ki, bunu da öldürməyək. Siz gəlin bunu öldürməyin, mənim oğlum yoxdu. Bunu verin mənə, oğulluğa götürəcəm.

Haramılar razı oldular. Ziyad haramı İrvahımı götürüb apardı evinə. Ziyad haramı İrvahımı aparmaqda olsun, sizə xəbər verim Aslandan.

Aləmi-vağıyada Aslan qardaşını gördü. Gördü ki, İrvahım deyir ki, ey qardaş, adam da qardaşını yaddan çıxardarmı? Aslan bu yuxunu görən kimi öz vəziri Sirri-Sübhanı yanına çağırırdı. Bu çox qoca kişi idi, özü də neçə padşahlara qulluq eləmişdi. Aslan ona dedi:

– Vəzir, belə yuxu görmüşəm, qoşun hazır elə.

Vəzir dedi:

– Hara gedirik?

Aslan şah dedi:

– Məzarıstana gedəcəyik.

Qoşun əhli cəm oldu. Padşah, vəzir atlanıb qoşunla Məzarıstana getdilər. Aslan şah adamları kənarda qoyub dedi:

– Camaat siz burda durun, mən gedim o günbəzdə bir söz oxuyum gəlim.

Sirri-Sübhanla ikisi getdilər günbəzə. Aslan şah gördü İrvahım yoxdu. Götürüb, görək nə dedi:

Alçaqdan ucaya çəkilsin başın,
Məzar sandıq, İrvahımı neynədin?
Atılsın kərpicin, qalmasın daşın,
Məzar sandıq, İrvahımı neynədin?

Qalalar içində möhkəm qalasan,
İyidlər başına yaman bəlasan;
Qarğamıram səni viran qalasan;
Məzar sandıq, İrvahımı neynədin?

Aslan şaham, qəm evində yatmışdım,
Dərdi-qəmə hərdən mən də batmışdım,
İrvahımı burda qoyub getmişdim,
Məzar sandıq, İrvahımı neynədin?

Vəzir dedi:

– Qibleyi-aləm, İrvahım kimdi?

Aslan ona görək nə dedi:

Çarxı-fələk bizim ilə yağdı,³
Qoymaz öz mülkündə qala dərdimi.
Axır bir gün bu ölkəni dağıdar,
Çıxartmadım bir məkana dərdimi.

Dərdim üçün hər kəs gəlsə vermərəm,
Bir gün gülsəm, bir gün şadlıx görmərəm.
Özüm öz dərdimi çəkə bilmərəm,
Fələk versin bir çəkənə dərdimi.

Aslan şaham, qəm evində nökerəm,
Dost bağında qızılgüllər əkərəm.
Özüm öz dərdimi pünhan çəkərəm,
Deyə bilməm hər yetənə dərdimi.

Aslan şah Məzarıstandan qayıdıb gəldi öz şəhərinə.

Deyirlər, Aslan şahın ölkəsində dəryanın ortasında cəzirədə yaşayan bir Gavdan adlı paşa var idi. Gavdan adamları gəmiynən keçirəndə kim ona pul verməsə onu suya atıb öldürürdü. Aslan Gavdanı yanına çağırdı, ona çoxlu pul verdi ki, camaata dəyməsin. Özü də belə bir əmr verdi, onun torpağından keçənlərdən vergi alınmasın.

Aslan şah Sirri-Sübhanı vəzirlikdən çıxartmışdı, çünki Məzarıstanda vəzir Aslandan xəbər almışdı ki, de görüm İrvahım kimdi? Aslan da deməmişdi. Odu ki, bir-birindən naincik idilər. Bunlar qalsın burda, görək İrvahım neylədi?

Ziyad haramının arvadı Şarabanı İrvahımı köynəyinin yaxasından keçirib dedi:

– Sən bu gündən mənim oğlumsan.

Aslan günbəzdən gedəndə atasının xəzinəsindən götürdüyü daşın birini vermişdi İrvahıma. İrvahım da həməni daşı verdi Ziyad haramıya. Ziyad haramı da çox varlı adam idi. Bir gün Şarabanı dedi:

– Ay kişi, mən köhnələrdən bir şey eşitmişəm:

El malı elə qalı,
Ye öz malın, sür dövrənin,
Yeməzisən elə qalı.

Bir gün haramıların başçısı dedi:

– Ay haramılar, daha mən haramılıq eləmək istəmirəm.

Haramılar nə qədər elədilərsə Ziyad haramı razı olmadı. Haramılar öz aralarında sözləşdilər ki, Ziyad haramını bizdən ayıran bu uşaq oldu. Gəlin onun başını batıraq, bəlkə Ziyad təzədən bizə qoşula.

Amma uşağı öldürməyə qorxurdular. Elə bu fikrən çıxıb gedirdilər, yolda qabaqlarına bir ombası batıq qarı çıxdı, dedilər:

– Ay qarı, buralarda nə gəzirsən, qorxmursanmı səni qurd-quş yeyib tələf elər?

Qarı dedi:

– Ey uşax-muşaxlar, dindirməyin məni, bir fişqırıq çəkərəm bütün Misirin şəhəri od tutub yanar.

Odu ki, hərənin cibində nə varıdı qarıya verib dedilər:

– Qarı, Ziyad haramının öyündə bir gədə var, onu öldürsən nə istəsən verərik.

Qarı dedi:

– Yaxşı, gedin, eşidərsiniz.

O biri tərəfdən, Ziyad haramı İrvahımı da götürüb ova getmişdi. Qarı tumanını çəkə-çəkə gəldi Ziyadgilə. Ziyad haramının arvadı Şarabanı qapını açıb dedi:

– Ay qarı, niyə gəlmirsən?

Qarı dedi:

– Niyə gəlim, indiyə kimi təmiz adınız var idi, indi bir bicin birini gətirib adınızı beddam eliyibsiniz, bir çıxın şəhərə görün nələr danışrlar?

Şarabanı dedi:

– Ay qarı, nə danışrlar?

Qarı dedi:

– Heç nə, həmənin bic İrvahım hamıya deyib ki, Ziyad haramını öldürüb, arvadını da özüm alacam.

Arvad dedi:

– Qarı, arxayın ol, qoy o gəlsin, gör onun başına nə iş gətirəcəm.

Qarı dedi:

– Çəpəl, mən sizə gəlmirdim. Əlimin biri qarıya dəydi, o dünyada o əlim od tutub yanacaq. İndi sən istəyirsən ki, sizdə oturum bütün bədənəm yansın?! Mən elə iş eləməyəm, – deyib tərpendi. Ziyad haramı ovdan qayıdanda İrvahım qabaqca içəri girdi, anasına salam verdi. Anası salam almayıb dedi:

– A bic oğlu, mən səni gətirdim özümə oğul eləməyə, amma sən bura gəlibsənmiş ki, ərimi öldürüb məni alasan?

İrvahım bu sözü eşidən kimi, qara baxtından şikayət eləyib getdi, töylədə doyunca ağladı.

Ziyad haramı gələndə arvad dedi:
– O gətirdiyin uşağı bu saat aparıb öldürərsən, yoxsa bu saat mənim kağızımı ver, boş.

Ziyad əhvalatı biləndən sonra dedi:

– Arvad, bilirsən nə var?

Arvadı dedi:

– Nə olacax?

Ziyad haramı dedi:

– Hindişi, ara işi,
Özün gör, özün danış,
Öy yıxar ara işi.

Ziyad haramı İrvahımı yanına salıb apardı öldürməyə. Yolda Ziyad haramı İrvahıma əhvalatı söylədi, dedi:

– Zalım oğlu, mən sənə neyləmişəm ki, sən bu fikrə düşübsən? İrvahım dedi:

– Ziyad, haramı, bu böhtandı, özün görürsən ki, mən heç bir iş görməmişəm. İndi nə qədər and içsəm də inanmayacaqsan.

Ziyad haramı gördü ki, İrvahımın günahı yoxdu, dedi:

– Oğul, sən məndən qabaq gəldin, öyə girəndə nə gördün?

İrvahım dedi:

– İcazə ver deyim.

İrvahım aldı, görək nə dedi:

Başına döndüyüm, haramıbaşı,
Doğru yetiş dərdi–dillərə sən də.
Ayağına dəyməsin yolların daşı,
Doğru yetiş dərdi–dillərə sən də.

Əzizlərim yada salıb aldırdı,
İtkin qardaş oldu məni yandırdı,
Beyman qarı məndən yaman qandırdı,
Doğru yetiş dərdi–dillərə sən də.

İrvahım deyərlər mənim adıma,
Damanda qalmışam, yetiş dadıma.
O vaxt düşdüm bir çəpəlin oduna,
Doğru yetiş dərdi–dillərə sən də.

Ziyad haramı dedi:

– Oğul, bilirəm, bu işə bais o qarıdı. Səni indi aparıb o günbəzdə qoyacam, qarını da gətirərəm ora, sizi üzləşdirəcəm. Əyər bu söz doğru olsa, sən gününə baxarsan, yox, yalan olsa, onda qarının gününü görərsən.

Odu ki, İrvahımı gətirib günbəzdə qoydu. Ziyad haramı getdi qarını axtarmağa. Ustadlar deyirlər ki, İrvahım günbəzdə yatıb, vağyada gördü ki, Heratda Fətəli xanın qızı Hüreynisə xanımı ona buta veriblər.

İrvahım başladı Herata getməyə. Bir qədər gedəndən sonra, yolda Xoca Hasan adında bir sövdəyə rast oldu. Xoca ona dedi:

– Oğul, hara gedirsən?

İrvahım götürüb dedi:

Başına döndüyüm bəzircan xoca,⁴
Xoca, bir yar deyim, ver nişan barı;
Malın qismət olsun gedəsən Haca,
Xoca, bir yar deyim, ver nişan barı.

Aldı Xoca:

Oğul, mən alım sənın qadanı,
Oğul, sən adını de, mən nişan verim.
Bir də danış, eşidəyim sədanı,
Oğul, sən adın de, mən nişan verim.

Aldı İrvahım:

Dəryalar içində dərin adadı,
Sağılar içində dürlü baladı.
Herat şəhərində bir xanzadadı,
Xoca, bir yar deyim, ver nişan barı.

Aldı Xoca:

Mən gələndə seyvanda durmuşdu,
Ağ üzündə halqa birçək burmuşdu,
Fırəngi qayçıynan telin vurmuşdu,
Oğul, sən adın de, mən nişan verim.

Aldı İrvahım:

İrvahımam, şirin candan bezaram,
Dərsimi oxuyub özüm yazaram,
Nə müddətdi yar soraqnan gəzərəm,
Xocam, bir yar deyim, ver xəbər barı.

Aldı Xoca:

Xoca Hasan xocaların gözüdü,
Aşıqların söhbətidi, sözüdü;
İndi bildim: Fətəli xan qızıdı,
Oğul, sən adın de, mən nişan verim.

Xoca dedi:

– Oğul, mən də Herata gedirəm.

İrvahımı da dəvənin belinə mindirib apardı. Hüreynisə xanım da vağıyada görmüşdü ki, İrvahım dəvənin belində gələcək. Qızlara dedi:

– Qızlar, mən vağıyada gördüyüm oğlan bu boyda, bu nişanda gəlib dəvənin üstündə burdan keçəcək. Kim onu mənə görüb desə, bu boyunbağımı ona verəcəm.

Qızlar yolun kənarını kəsib gözləyirdilər. Kök qızlar hamısı gözlədi, yorulub yatdılar, amma cin qaravaş (arix qız) boyunbağının ucuynan barmağını yarıb, içinə duz basdı, sabahatan yatmadı. Bir də gördü ki, sabaha yaxın qəflə-qatırın ağzı açıldı. Qız o saat gedib xanımına xəbər verdi. Hüreynisə xanım gəldi qəflə-qatırın yanına. Xoca Hasanın bir cürəsi varıdı, onu bağışlamışdı İrvahıma. İrvahım dəvənin belindəydi, qız umutluydu ki, düşüb bu otağa gələcək, amma gördü yox, İrvahım heç düşmədi. Qız dedi: sevdəyərbaşı, xahiş eləyirəm bir qəflə-qatırını əylə. Sevdəyər o saat qəflə-qatırı əylədi. Qız götürüb dedi:

Çiyini sazlı gedən oğlan,⁵
Oğlan, gəl bəri, gəl bəri!
Məni dərde salan oğlan,
Oğlan, gəl bəri, gəl bəri!

İrvahım Hüreynisəni gördü, amma tanımadı. Aldı, cavabında görək nə dedi:

Balqonunda duran gözəl,
Qayıdıb gələ bilmərəm.
Bir yarım var səndən gözəl,
Qayıdıb gələ bilmərəm.

Aldı qız:

Hər küçənin gözü mənəm,
Aşıqların sözü mənəm,
Fətəli xanın qızı mənəm,
Oğlan, gəl bəri, gəl bəri!

Aldı İrvahım:

Dağlar başı dumandı,
Dindirmə halım yamandı;
Yarımın adı cahandı,
Qayıdıb gələ bilmərəm.

Aldı qız:

Hüreynisə sözü belə,
Ördəyinən qazı belə.
Fətəli xan qızı belə,
Oğlan, gəl bəri, gəl bəri!

Aldı İrvahım:

İrvahımam, dəryaya dalmaram,
Canımı oda salmaram,
Yolçuyam, yolda qalmaram,
Qayıdıb gələ bilmərəm.

Qızların içində elələri varıdı ki, Nuhdan qalma kəməndçi idilər, pəhləvanlığı da bilirdilər; gördülər oğlan düşməyəcək, tez kəmənd atıb, oğlanı dəvənin üstündən seyvana çəkdilər. Sövdəyər gördü yox, bunların bacara bilməyəcək, odu ki, başladı yolunu tutub getməyə.

İndi otaqda Hüreynisə xanım oğlanı görəndə götürdü, görək nə dedi:

Qızlar, tez qalxın ayağa,
Budu, yar gəldi, yar gəldi!
Canımdı ona sadağa,
Budu, yar gəldi, yar gəldi!

Qızlar, qalxın peşvazına,
Budu, yar gəldi, yar gəldi!
Mən dözə bilməm nazına,
Budu, yar gəldi, yar gəldi!

Hüreynisəyəm, budu sözüm,
Budu, yar gəldi, yar gəldi!
Bu fərağa necə dözüm?
Budu, yar gəldi, yar gəldi!

Aldı İrvahım cavabında:

Uca-uca dağ başından
Mən səni görməyə gəldim.
Müştağ idim dildarına,
Bir salam verməyə gəldim.

Qürbət elə düşüb işim,
Çox bəlalər çəkib başım,
İtirmişəm şah qardaşım,
Gülünü dərməyə gəldim.

Uca dağlar başı qardı,
Bağçalar gətirən bardı;
İrvahımdı, sənə yardı,
Qoynuna girməyə gəldim.

Xoşnəvaziş elədilər, bir-birindən əhval-pürsan oldular. Bir qədər oğlan qızın yanında qalannan sonra qız İrvahıma dedi:

– Sən indi get bir qədər də kənar bir öydə qal. Atam bu işdən xəbər tutar, yaxşı olmaz.

İrvahım şəhər çıxıb gördü ki, bir qoca kişi bazarda halva satır. Camaat dağılandan sonra İrvahım gəldi halvaçının yanına. Kişi gördü ki, bu aşıqdı, dedi:

– Oğul, nə işin var?

İrvahım ondan yer istədi.

Kişi dedi:

– Yerim yoxdu.

Qoca çıxıb öyünə getmək istəyəndə İrvahım dedi:

Başına döndüyüm, ay Musa xoca,⁶
Xoca, mən qəribəm axşam bazarı.
Varın qismət olsun, gedəsən Haca,
Xoca, mən qəribəm axşam bazarı.

Musa cavabında dedi:

Başına döndüyüm, qurban olduğum,
Oğul, nədi sən qəribin güzarı?
Alışıb oduna büryan olduğum,
Oğul, nədi sən qəribin güzarı?

Aldı İrvahım:

Aləm bilir mən canımdan doymuşam,
Ağ əllərim al qanıma boymuşam,
Taxt-tacımı İreydə qoymuşam,
Xoca, mən qəribəm axşam bazarı.

Aldı halvaçı Musa:

Səbəb nədi sən canınnan doyursan,
Ağ əllərin al qanına boyursan?
Təxti-şahı o İreydə qoyursan,
Oğul, nədi sən qəribin güzarı?

Halvaçı Musa İrvahıma dedi:

– Oğul, mən səni nökrə yox, özümə oğul eləyirəm.

İrvahım razı olub, burada qaldı. Bunlar burada qalsın, sizə kimdən deyək, Dağıstanda Şəmi Qaradan. Şəmi qara sövdəyər sifətində gəzərdi. Amma bu elə savadlıydı ki, cəmi işlərdən başı çıxırdı. Əfsun oxuyub, dəmiri qızıl eləyirdi. Dağıstan ölkəsində Süleyman xanın Xeyransa xanım adında bir qızı varıydı. Xeyransa xanım cümə günündə hamamdan gəlirdi. Şəmi Qara bunu gördü. Qızdan xoşu gəldi. Xəbər aldı ki, bu kimin qızıdır? Dedilər:

– Süleyman xanın.

Adam göndərdi Süleymana ki, qızını mənə ver. Süleyman xan cavab verdi:

– Əy, sən əlli yaşında, mənim qızım on beş yaşında; tutax ki, elə mən qızımı verdim, səninsə necə qəbul eləyər onu alasan?

Şəmi Qara cavab verdi:

– Xan, heç səninsə qanacağın yoxdu. Axı sən bilmirsən mən səninsə qızını özümə istəyirəm, yoxsa oğluma?

Süleyman xan dedi:

– Bizim Dağıstanda bir qayda var. Get, oğlunu gətir, bir-birini gör-sünlər, bəyənsinlər, verərəm.

Bu sözdən sonra Şəmi Qara yol başdıyıb, oğul axtarmağa getdi; özünün oğlu-zadı yox idi. Gəlib çatdı Herat şəhərinə. Gördü ki, bir dükanın qabağında yığınaq var. Getdi ora, gördü burda çox mərifətli, bacarıqlı, gözəl bir oğlan var. Özü də halva satır.

Hamı ondan halva alır. Şəmi Qara oğlanı görən kimi xoşuna gəldi, gedib İrvahımın yeddi arxa dolanının hamısını öyrəndi. Camaat əhli dağılıb gedəndən sonra İrvahımın boynundan tutub, əl çəkmədi ki, bəs mən səninsə əminəm; hər şeyi elə yerbəyerinən dedi ki, İrvahım inandı. Şəmi Qara İrvahıma özü düzəltdiyi kağız-kuğuzu hər gecə oxuyurdu ki, başını qatsın. İrvahım onun oxumasından lap tənə gəlmişdi. Bir gün gənə Hüreynisə xanım İrvahımın yadına düşdü, odu ki, xəlvətcə əkilib oyunun yanına getdi. Demə, Hüreynisə xanım yuxuda görübmiş ki, Şəmi Qara İrvahımı aldadıb oğurlayacaq. Odu ki, qız aldı, görək İrvahıma nə dedi:

Başına döndüyüm, qurban olduğum,⁷

Sən gedirsən Dağıstana, İrvahım.

Alışıb oduna büryan olduğum,

Sən gedirsən Dağıstana, İrvahım.

Aldı İrvahım cavabında:

Badi-səba yuxusundan oyanmış,
Zənax verir Dağıstana gözlərin.
Kirpiyin neştərdi, tökür qanımı,
Gedər ki, qəsd etsin cana gözlərin.

Aldı Hüreynisə:

Əmdik, əmdik yarın ləbindən, qandıq,
Şam-pərvanə kimi odlara yandıq,
O Şəmi kəsdirdi boyuna sandıq,
Sən gedərsən Dağıstana, İrvahım.

Aldı İrvahım:

Ol Şəmi burada bir qılınc asdı,
Gedəni, gələni sındırdı, basdı;
Heratın şəhrini almaqdı qəsdı,
Zənax verir Dəğıstana gözlərin.

Aldı Hüreynisə:

Eşitmədin Hüreynisə sözünü,
Sinəmə qoyubsan eşqin közünü,
Sən görərsən Firəng şahın üzünü,
Sən gedərsən Dağıstana, İrvahım.

Aldı İrvahım:

Ol Şəmi burada bir qala yaptı,
Gedəni gələni sındırdı, çapdı.
Aradı, axtardı, İrvahımı tapdı,
Qoy ağlasın yana-yana gözlərin.

İrvahım gecə qızın yanında qalıb, sabah getdi tükənə. Amma Şəmi Qara bir yekə sandıq çəkdimişdi ki, İrvahımı yuxu tutmuşdu. Elə bu vaxt Şəmi onu apardı öyə. İrvahım çox yorulmuşdu. Şəmi qara fürsəti fota verməyib dedi:

– Oğul, gəl sən bir az yat, yorğunluğunu al.

İrvahım yatan kimi, Şəmi Qara bir sehr oxuyub onu elədi ət kimi.
Tez sandığa salıb, ağzını örtüdü. Şəmi Qara sandığı götürüb yola düşdü.
Qız bilirdi ki, yol onun öyünün qabağından keçir, hara getsələr buradan
gedəcəklər. Odu ki, yolun üstünə çıxdı. Şəmi Qara dəvənin üstündə İrvahımı
qoyduğu sandığın bir balaca ağzını açmışdı. Qız aldı, görək ağlaya-
ağlaya nə deyir:

Şəmi Qara, sən Allahı seversən,⁸
Şəmi Qara, gəl aparma yarımı!
Böyük bütü kiçik bütədən seçərsən,
Şəmi Qara, gəl aparma yarımı!

Qul istəsən sənə çox qul verərəm,
Pul istəsən min tümən pul verərəm.
Dəvən üçün məxmər, zər çul verərəm,
Şəmi Qara, gəl aparma yarımı!

Hüreynisəyi qəm şərbətlə doyurma,
Məni yardım, yarı məndən ayırma.
Aparırsan, qul adına buyurma,
Şəmi Qara, gəl aparma yarımı!

İrvahım onun səsini eşitdi, aldı, görək sandıqdan ona nə dedi:

El içində gödək etmə dilimi,
Hər kəs olsa əldən qoymaz yarını.
Əydin qamətimi, бүkdün belimi,
Hər kəs olsa əldən qoymaz yarını.

Şəmiyə qulunu gəl heç vermə sən,
Min tümən pulunu gəl heç vermə sən,
Dəvəyə məxmər çulu gəl vermə sən,
Hər kəs olsa əldən qoymaz yarını.

İrvahımı qəm şərvətlə doyurdu,
Yarı səndən, səni yardım ayırdı.
Gün tapdı, İrvahımı qul buyurdu,
Hər kəs olsa əldən qoymaz yarını.

Bəli, Şəmi Qara oğlanı qəflə-qatırnan Dağıstana aparmaqda olsun,
Hüreynisə qızları görüb dedi:

Qızlar gəlin sizə bir söz söyləyim,⁹
Əl-əldən üzüldü, İrvahım getdi.
Cəfayi-möhnətdən bir bağ saldırdı,
Dərmədi günü İrvahım, getdi.

Geyib sallanmadıq yarın elinə,
Tirmə şallar xub yaraşır belinə.
Əcəb getdi, Şəmi Qara əlinə,
Əl-əldən üzüldü, İrvahım getdi.

Hüreynisəyəm, ala gözlər süzülə,
Dərdi-möhnət qəm öyünə düzülə.
Görüm Şəmi Qara başı əzilə,
Əl-əldən üzüldü, İrvahım getdi.

Ərz eləyək ki, Şəmi Qara üç ay on gün İrvahımı aparıb Dağıstana
çıxartdı. Şəmi Qara İrvahıma dedi:

– Oğul, mən nə desəm, sən ona bəli de. Sorasıynan işin yoxdu; apa-
rıb səni qoyacam öz yerində.

Yenə Şəmi Qara İrvahımı götürüb, Süleyman xanın evinə apardı, dedi:

– Xan, oğlum budu. Qızını verirsənmi?

Süleyman xan baxıb gördü ki, əşi, bu elə bir oğlandır ki, heç bunun
oğlanları onun əlinə su tökməyə də yaramazlar. O saat qızını çağırıb dedi:

– Qızım, səni bu oğlana versəm, razı olarsanmı?

Qız İrvahıma baxanda bir könüldən min könülə ona aşiq oldu, ancaq
bir söz demədi, çıxıb getdi.

Süleyman xan bir molla çağırırdı dedi:

– Bu oğlanı apararsan qızın yanına, qıza deyərsən atan səni bu
oğlana verir. Bəyənsə hər nə desə, onu yaz gətir, bəyənməsə mənə de.
Molla İrvahımı aparanda Şəmi Qara mollanın cibinə bir qızıl tullayıb dedi:

– İnsafın olsun, qız bəyənməsə də yalandan deynən ki, hə, bəyəndi.

Molla İrvahımı apardı. Şəmi Qara da gedib qapının ağzında durdu,
qulaq asırdı, özü də pis-pis dualar oxuyurdu ki, oğlanın dili tutulsun.
Molla dedi:

– Xanım, dedən bu oğlanı göndərib ki, bəyənirmi, bəyənirsə desin.
Qız aldı görək nə dedi:

Oğlan gəlib irəfiyə dayanmış,¹⁰
Molla, yazginən, şah babam versin,
Mən necə bəyənim, Allah bəyənmış,
Molla, yazginən, şah babam versin.

Neyləmişəm, mən də ona gedərəm,
Xəncəl alıb, qara bağrım dələrəm.
Babam verməsə də özüm gedərəm,
Molla, yazginən, şah babam versin.

Xeyransayam, yaxa bəndim açaram,
Yaxşıynan yamanı mən də seçərəm.
Babam verməsə də qoşulub qaçaram,
Molla, yazginən, şah babam versin.

Aldı İrvahım, görək nə dedi:

Başına döndüyüm, qurban olduğum,
Bizim vətən hamı eldən əzizdi.
Alışıb oduna büryan olduğum,
Bizim vətən hamı eldən əzizdi.

Şirinlik görmədi, ağzımdı acı,
Yarəb, nədi bu dərdimin əlacı,
O dünya, bu dünya sən mənə bacı,
Bizim ellər hamı eldən əzizdi.

İrvahımam, əslim ay Qarabağlı,
Qardaşım itibdi ciyəri dağlı.
Şəmi Qaranın kim olar oğlu?
Bizim vətən hamı eldən əzizdi.

Oğlanın dediyini molla yazmadı, qızın dediyini yazdı. Gətirib Süleyman xana verdi. Xan gördü qızı deyir ki, atam verməsə də özüm gedəcəm. Süleyman xan o saat qızına toy eləyib, verdi İrvahıma. Bulara bir yekə otax verdilər. İrvahımla qız burda bir həftə qaldılar. Həftə tamamında qızın anasına dedi:

– Gedim görüm qızım nə qayırır?

Amma Şəmi oğlanı elə eləmişdi ki, o ətə dönmüşdü, uşaq kimi olmuşdu. Amma qız yaxşıydı. Qızın Məmmədbağır adında bir əmisi oğlu vardı. Anası gəlib gördü, qızı çox qəmgindi, dedi:

– Ay bala, özün bəyəndin, özün getdin, niyə qəmginsən.
Qız götürüb anasına görək nə deyir:

Səhər olar, durar gedər oyuna,¹¹
Ana, vallah, mən oğlana getməyəm.
Öpüb qucmaq gəlməz onun eyninə,
Ana, vallah, mən oğlana getməyəm.

Bir molla gərəkdi gələydi bizə,
Mən dedikcə o da dərdimi yazı.
O qız, mən qız – necə gedər qız qıza?
Ana, vallah, mən oğlana getməyəm.

Arı desən, qızılgüldən arıyam,
Duru desən çeşmələrdən duruyam.
Xeyransayam, Məmməd Bağır yarıyam,
Ana, vallah, mən oğlana getməyəm.

İrvahım qızın cavabında görək nə dedi:

Bülbül kimi tərgi düşdüm gülümə,¹²
Yaxam keçdi qədərbilməz əlinə.
Nə əli əlimə, dili dilimə,
Yaxam keçdi qədərbilməz əlinə.

Hər nə desəm özü özündən küsər,
Sənin dərdin sinəmdədir sərbəsər.
Xəfəngin altından o qulax asar,
Yaxam keçdi qədərbilməz əlinə.

Dərd əlindən düyünlüyəm, dağlıyam,
Qürbət eldə cavan ömrüm ağlıyam.
İrvahıma, Zülal şahın oğluyam,
Yaxam keçdi qədərbilməz əlinə.

Söz tamama yetib qurtarır. Arvad gəlir, əhvalatı Süleyman xana danışır. Xan Şəmi Qaranı çağırır deyir:

– Bu nə əhvalatdı, oğlan qıza əl vurmur?

Şəmi deyir:

– A kişi, bir səbrin olsun. Onu mən tapşırıbmışam. Mənim də elim-günüm var. Aparıb orda təzədən toy eləyəcəm, sonra oğlan qıza yaxın duracaq.

Xan Şəmi Qaranın sözünə inanıb, onları öz ellərinə yola salır. Üç ay doqquz gün yol gedib Firəngistana çatırlar. Firəngin xanı çox zalım adam idi. Şəmi Qara yaxşı bilirdi ki, ona şikayət eləsə İrvahımı o saat öldürəcək. Şəmi özünü yetirib xanın qulağına dedi:

– Sizdə ədalət varsa, mənə kömək eləyin.

Firəng xanı:

– Kişi nə olub?

Şəmi dedi:

– Mənim bir nökrəm var, özü boylu-buxunlu, gözəl bir oğlandı. Amma qırx ildi nə qədər arvad alıram hamısını əlimdən alır.

Xan o saat cəlladlara əmr elədi:

– O nökrəni öldürün!

İrvahımı xanına yanına aparanda Xeyransa xanım da onnan gəldi. Ustalara deyir ki, Xeyransa xanımın balaca barmağında bir üzük varırdı, onun qaşları zəhərliydi. Şəmi o zəhərin gücünə qızın ağlını oğurlaya bilmirdi. Elə ki xan əmr elədi oğlanın başını vursunlar, qız irəli yeriyib dedi:

– Siz qoyun mən əhvalatı danışım, o uşaqdı. Şəmi onun dilini bağlayıb, sözümü deyim, sonra ikimizi də öldürün.

Xan icazə verdi, qız aldı, görək nə dedi:

Uzaq yerdən səni deyib gəlmişəm,¹³

Əlac qaldı sənə, Firəngin xanı.

Səni mən özüm qahmar bilmişəm,

Əlac qaldı sənə, Firəngin xanı.

Canım qurban İrvahımın canına

Öldürüb batmaynan nahaq qanına.

Bir çapar göndər Dağıstan xanına,

Əlac qaldı sənə, Firəngin xanı.

Dərin-dərin dəryalara dalıbdı,
Cavan canımı eşq oduna salıbdı.
Babam məni İrvahıma veribdi,
Əlac qaldı sənə, Firəngin xanı.

Qız sözünü deyəndən sonra xan Şəmi Qaranı, qədim əyyamdan qalmış bir quyu varıydı, ora atdırdı. Quyunun başına da iki adam qoydurdu ki, onun canı çıxana qədər gərək burda durasınız. Firəng xanı qızın oğlana dedi:

– İndi deyin görüm, burda qalmaq istəyirsiniz, yoxsa getmək?

Hər ikisi icazə alıb getdilər. Bir çəmənlərdə oturub kefi elədilər. Bu vaxt idi ki, Şəmi Qara qalmışdı quyunun içində. Şəmi dedi:

– A quyunun başındakılar, mən də oğullu-uşaq adamam, quyunun içində qalıb ölməyimin sizə nə xeyri var? Alın sizə çoxlu qızıl verim, məni çıxardın.

Qaraullar öz-özlərinə dedilər:

– Əşi, xan nə bilir burda nə var? Qoy çıxardıb buraxaq.

Bəli, Şəmi bir əfsun oxuyub üfürdü, daşı-kəsəyi elədi qızıl-gümüş, bunlara verdi. Şəmi Qara quyudan çıxıb başladı getməyə. Bir xeyli getmişdi, bir də gördü İrvahımla qız burda sarmaşb yatıblar.

Yetirən kimi hərəsinə bir çubuq vurub dedi:

– Əy, sən bilmirsənmi, İsfahanda bir qarpız kəsələr mən onun içində olaram?! Siz hara qaçıb gedirsiniz mənim əlimdən?

Qızı qaldırıb bir kök dəvənin üstünə, oğlanı da bir arıx dəvənin üstünə qoydu. Başladılar Misirə doğru yol getməyə. Ancaq Misirənin Firəngin arasında bir körpü varıydı, nə hündür-lüyündə idi. Bu körpünün üstünən keçəndə Şəmi Qara istədi İrvahımı körpüdən atsın. İrvahım əlin atdı ki, bir yerdən tutsun, körpünün dəmiri onun ayağından ilişib, başına qədər ətinə yardı. İrvahımı qan apardı. Qız bunu görən kimi, barmağından üzüyü çıxartdı ki, zəhəri içib ölsün. Şəmi Qara qoymadı. Dedi:

– Ay qız, oğlan özü yıxıldı, qorxma, heç nə olmaz. Bu vaxt İrvahım götürüb dedi:

Ay Şəmi Qara, sən Allahı seversən,¹⁴
Doğru qoyub, əyri getmə yolları.
Bu nə yoldu ona qulluq edirsən,
Doğru qoyub, əyri getmə yolları.

Bir xəbər gəlmədi şah qardaşımdan,
Qurtarmadım elin tənə daşından.
Yarım sənin olsun, əl çək başımdan,
Doğru qoyub, əyri getmə yolları.

İrvahımam, hax söylərəm sözümlü,
Yaş yerinə qan bürüyüb üzümü.
Zülal şah oğluyam, itirmişəm özümü,
Doğru qoyub, əyri getmə yolları.

Aldı qız görək İrvahıma nə dedi:

Başına döndüyüm, qurban olduğum,
Əcəm oğlu, iytliyin günüdü.
Alışb oduna büryan olduğum,
Əcəm oğlu, iytliyin günüdü.

Geyib sallanmadıq yarın elinə,
Tirmə şallar xub yaraşır belinə.
Məni vermə Şəmi Qara əlinə,
Əcəm oğlu, iytliyin günüdü.

Dəvələr yüklənib, yükü bardandı,
Gədiklər bağlanıb, tamam qardandı.
Xeyransayam, namusdandı, ardandı,
Əcəm oğlu, iytliyin günüdü.

Qız özünü öldürməsin deyə, Şəmi oğlanı gətirib gənə qoydu dəvə-
nin belinə. Başladılar getməyə. Gəlib Misirin deryasına çatdılar. Gavdan
paşaya dedilər:

– Bizdən nə alacaqsan?

Gavdan paşa dedi:

– Da mən pul almıram, padşahın əmri var.

Şəmi dedi:

– Əşi, padşah burda ha deyil, nə bilir? Ala bu bir ovuc qızılı, bizi
keçir. Özü də keçəndə sən bu oğlanı at deryaya, boğulub ölsün.

Gavdana tamah güc elədi, pulu alıb dedi:

– Yaxşı.

Gəmi deryada üzürdü. Birdən İrvahımı itələyib suya saldılar.

Qız bunu bildi, istədi genə zəhər içə, Şəmi qoymadı. İrvahım bir balaca taxta paranın üstünə düşdü. İrvahım görək taxta paranın üstündən qıza nə deyir:

Dərdin alım mələkzada,¹⁵
Gənim də qaldı dəryada.
Haqq özü yetişsin dada,
Gənim də qaldı dəryada.

Gənim də dəryada qalsa,
Saralıb irəngim solsa.
Aslan paşa xəbər alsa,
Deynən qardaşın dəryada.

Çıxar qıraxda otursan,
Ağ üzdən busə götürsən,
Aslan adlı bir şah görsən,
Deynən İrvahım dəryada.

Aldı qız cavabında ağlaya-ağlaya dedi:

Zalım cəllad dörd yanımda,
Qoymurlar düşəm dəryaya.
Kəlmeyi-şəhadət dilimdə,
Qoymurlar düşəm dəryaya.

Hər yerdən kəsdin çaramı,
Bağlayan yoxdu yaramı.
Dörd yanımdı aldı haramı,
Qoymurlar düşəm dəryaya.

Xeyransayam, oldum dəli,
Dadına yetişsin əli.
Şəmi Qara, deməm bəli,
Qoymurlar düşəm dəryaya.

İrvahım qaldı taxtanın üstündə, olar isə çıxıb getdilər. Qız gördü ki, iş-işdən keçib, dedi:

– Görək mənə elə bir öy tikdirəsən ki, başı göydən, ayağı yerdən nəm çəkə. Sonra sənə gedəm. Şəmi Qara o saat öyü hazır elədi. Öyün

qapısı–zadı yox idi, öyə çarxnan çıxırdılar. Qız çoxlu yeməkdən–zaddan götürüb dedi:

– Di məni çıxardın yuxarı.

Çarxı qurub, qızı çıxartdılar öyün yuxarisına.

Sonra Şəmi dedi:

İndi də mən çıxıram.

Qız dedi:

– Onu görməyəcəksən. Çıxmaq istəsən kəndiri kəsəcəm, yıxılıb öləcəksən. İndi bir şərtim var, mənim atamın yanına Dağıstanda özüm tikdiyim bir köynək var, o köynəyin yaxasında İrvahımnan mənim adım yazılıb, gedib onu taparsan, İrvahımı da öldürüb, qanını o köynəyə bularsan, sonra sənə gedərəm.

Bəli, bayaqdan İrvahımın ölməyini istəyən Şəmi Qara indi Allaha yalvarırdı ki, ay Allah, İrvahım ölməmiş olaydı, onu tapıb, qanını bu köynəyə sürtdüydim. Şəmi Qara düşüb gəzməkdə olsun, bu tərəfdən də İrvahımı ləpə vurub kənara çıxartdı. Dərya kənarında İrvahım qumun üstündə oturmuşdu. Bu tərəfdən də Aslan şahın iki çobanı varıydı, birinin adı Vəliydi, birinin də adı Budaqıydı. Budaq yaman dəlisoydu. Bunların qabağından beş–altı davarı itmişdi. Çobanlar onu axtara–axtara gəlib bir dağın başına çıxmışdılar. Budaq Vəliyə deyirdi:

– Vallah, bu divarı oğurlayanı tapsam bu çomaqnan onu elə vura–cağam ki, lap xurdu–xaşıl olub ölsün. O biri tərəfdən İrvahım dərya kənarında heç kimi görmədi, odu ki, aldı, görək nə dedi:

Ağlaram, sızlaram dərya kənarında,
Hər yana baxaram bir baş bulunmaz.
Bundan artıq dərddə də olmaz ziyada.
Bəlalı başıma yoldaş bulunmaz.

Dərya kənarında mən də oturdum,
Bu qəmli könlümə xəncəl batırdım.
Misir ölkəsində qardaş itirdim,
Hər yana baxıram qardaş bulunmaz.

İrvahım dediyin qürbət eldəndi,
İyidə əskiklik kəndi–dildəndi.
Arvad yad qızıdı, oğul beldəndi,
Oğul tapılsa da, qardaş bulunmaz.

Dəli Budaq İrvahımın səsinə eşidib dedi:

– Ay Vəli, deyəsən davarı oğurlayanı tapmışam, deyəsən su adamıdır. Əyər suya girib gizlənməsə ona bir çəmaq vuracağam ki, burunotudan yumşaq olsun.

İrvahım Budağa baxıb gördü ki, bu tanrı torpusu dəyməyib, onu vurub öldürəcək, özünü bir çökəyə verdi, yenə olmadı. Çəban yüyürüb, İrvahımı tutub qışqırdı:

– Ay Vəli, yetir bura, oğrunu tutmuşam, özü də su adamıdır.

Vəli gəlib dedi:

– Ədə, bu su adamı döyül, aşığı, öldürmə!

Budaq dedi:

– Ay Vəli, belə yekə də aşiq olar? Aşiq balaca sümükdü.

Cibindən bir xışma aşiq çıxartdı:

– Bax, aşiq belə olar.

Vəli İrvahıma dedi:

– Ay aşiq qardaş, bu lap zırrama çəbandı, aşiq nə olduğunu da qanmır.

Ə aşiq, sən çıxart bir sazını, çal, bəlkə zırramanı yola gətirə bildin.

İrvahım sazı alanda dəli çəban qaçıb kənardan dedi:

– Ayə, o sazı sal qabına, əyər qoyunum ürküb qaçsa, səni xurd-xaşıllı eliyəcəm. İrvahım üzünü tutub Vəli çəbana dedi:

Dərdin alım Vəli çəban,¹⁶
Mən səni deyə gəlmişəm.
Könlümə sən saldın güman,
Mən səni deyə gəlmişəm.

Əlimdən alma sazımı,
Qoy sənə deyim sözümü,
Süleyman xanın qızını
Dəryada qoyub gəlmişəm

İrvahımam, budu diləyim,
Səninən gedir ürəyim.
Dəryada qaldı mələyim,
Mən səni deyə gəlmişəm.

Vəli dedi:

– Çəban qardaş, o dinqır-dunqurunun çalsə qoyuna nə qurt təpər, nə quş – hamısı qorxub qaçar.

İrvahımı ayda bir çəpişə danışıb apardılar. İrvahım altı ay burda qoyuna getdi, hər ay bir çəpiş aldı. Altı ay tamamında çobanlar şəhərə çəpiş satmağa gedirdi. İrvahım onlara dedi:

– Mənim paltarım yoxdu, qoyun mən də aparım bu çəpişləri satım, paltar alım.

Bu da qoşuldu çobanlara, Şəmi Qara yolda bunları gördü. Görən kimi də İrvahımı tanıdı. Deyirlər, şəhərdə bir qəssab var idi. Şəmi onun yanına gedib dedi:

– Əyə, Sallax, niyə alver eləmirsən?

Sallax dedi:

– Mayam yoxdu, nəynən eləyim.

Şəmi ona yüz tümən verib dedi:

– Ala, get o bazara aparılan davarların hamısını al, olsun sənin.

Kişi gedib çobanlar gətirdikləri davarların hamısını aldı. Şəmi dedi:

– Sallax, o çobanların içərisində İrvahım adlı bir oğlan var, onu öldürüb, qanın bu köynəyə batırırsan, mənə verərsən, nə istəsən sənə verərəm.

Qəssab Sallax razı oldu. Şəmi özünü bir molla sufatına salıb, gəldi çobanın yanına, dedi:

– Çoban, mənim öyüm odu, ala bu on tüməni, o uşağı göndər, mənim qəssəbdə ətim var, onu alsın, gətirsin. Çobanlar razı oldu. İrvahım gedib Sallax qəssabına dedi:

– Sallax qardaş, məni ət üçün göndəriblər, ət hazırdırmı?

Sallax İrvahımı görən kimi tez sıçrayıb yıxdı yerə. İrvahım ağlaya-ağlaya görək nə dedi:

Aman, Sallax qardaş, dönüm başına,¹⁷

Öldürmə, Allaha bağışla məni!

Gəl rəhm elə gözdən axan yaşıma,

Öldürmə, Allaha bağışla məni!

Anam yoxdu, yada salıb ağlasın,

Bacım yoxdu, yaralarım bağlasın.

Allah sənin balaların saxlasın,

Öldürmə, Allaha bağışla məni!

Dərd əlindən düyünlüyəm, dağlıyam,

Qürbət eldə cavan ömrüm ağlıyam.

İrvahımam, Zülal şahın oğluyam,

Öldürmə, Allaha bağışla məni!

İrvahım sözünün axırında dedi ki, Zülal şahın oğluyam. Sallax fikirləşdi ki, ay gidi, bizim padşahımız da deyir Zülal şahın oğluyam. Sonra bunlar qohum olar, mənim kökümü kəsərlər. Odu ki, İrvahımı öldürmədi, dedi:

– Oğul, sən köynəyin ver mənə, özün də qaç get.

İrvahım köynəyin ona verdi. Sallax köynəyi qoyun qanına batırıb saxladı, Şəmi gələndə ona versin ki, guya İrvahımı öldürüb.

İrvahım qaça-qaça başladı getməyə. Qız hündür öyün təpəsindən baxıb gördü ki, bir adam gəlir, yerisindən İrvahıma oxşayır. Qız səsləndi:

– İrvahım, İrvahım!

İrvahım istədi baxmasın, qaçsın, qız bir də səslədi:

– Mən anamdan qız olmuşam, qızam, dul olmuşam, dulam, qayıt gəl!

İrvahım öz-özünə dedi:

– Əşi, bu zənən xaylağı mənən əl çəkmir, mənə nolub onnan qaçıram?! Odu ki, hay verdi. Qız çarxnan ipi sallayıb oğlanı çəkdi yanına, hər iki cavan burda bir-birinə sarmaşmaqda olsun, görək Şəmi noldu? Şəmi gəlib Sallaxdan qanlı köynəyi aldı. İrvahım qaçanda papağı da düşüb qalmışdı, onu da götürdü. Gəldi qız olan imarətin dibinə, dedi:

– Xeyransa xanım! İrvahımı öldürdüm, ala bu da köynəyiynən papağı.

Elə bu vaxt İrvahım başını qaldırıb dedi:

– Yalançının atasına lənət, bəs mən nəyəm?!

Bu vaxt Şəmi acığından az qaldı dəli olsun. Düz getdi şahın yanına şikayətə, dedi:

– Bu vilayət niyə yiyəsizdi, bir nökr mənim arvadımı əlimdən alıb.

Şah dedi:

– A kişi bu nə sözdü?

Şəmi genə elə əvvəlki sözünü dedi. Vəzirlikdən kənar olunan Sirri Sübhan vəzir də orada bir kənardaca oturmuşdu.

Aslan şah cəlladlara əmr elədi ki, gedin, onu gətirin. Cəlladlar yerləş elədilər qalanın dibinə, İrvahıma dedilər:

– Düş aşağı!

Qız bir heyvərə qaya götürüb dedi:

– Buradan getməsəniz təpənizə bir daş salaram, yerə girərsiniz.

Cəlladlar geri qayıdıb əhvalatı Aslan şaha söylədilər. Padşah dedi:

– Gedin bütün fərhadları aparın, o qalanı çapıb dağıtsınlar.

Vəzir genə irəli yeriyib dedi:

– Ey padşah, bir gədədən ötəri o qalanı çapdırma, hamı sənə gülər.

Padşah dedi:

– Bəs neyliyim?

Vəzir dedi:

– Sən mənə söz ver ki, onu öldürməyəcəksən, mən gedim gətirim.

Padşah razı oldu. Sirri Sübhan vəzir Quranı götürüb, çəliyini əlinə alıb, qalanın dibinə getdi, nə qədər yalvardısa, oğlanla qız qaladan düşmədi. Axırda vəzir and içdi ki, sənin nişanına ölüm yoxdu, qorxma, mən cavabdehəm.

Qız gördü əlac yoxdu, götürüb vəzirə dedi:

– Budu səndən iltimasım, Sirri Sübhan, ey vəzir!

Dad çərxi-fələk əlindən, yetdik cana, ey vəzir!

İzn ver, baş qoyum rikabına yana-yana,

İçmişəm camı-cəfadan qana-qana, ey vəzir!

Mənim yarımı sağ-salamat apar şah yanına,

İlahidən bir od düşsün o Şəminin canına.

Səni and verirəm qəsəmə, Məhəmməd şanına,

Elə sən dərdimə əlac, misri-loğman, ey vəzir!

Rizə-rizə doğrasalar da mən ona razıyam,

Mən ki, varam, İrvahımın eşq odunun suduyam,

Gər xəbər alsan, Dağıstanda Süleyman xan qızıyam,

Xeyransayam mən, bağrım döndü al qana, ey vəzir!

Sonra qız İrvahımı vəzirə qoşub yola salır. Eşit çobandan.

Çoban da Misirdən hüt vurub ölkələrə düşmüş, İrvahımı axtarırmış. Ustadlar deyir, dəli çoban hansı eyvanın sütunundan tutsa, onu uçurdar-mış. Dəli çoban gəlib çıxdı, gördü, bir adam İrvahımı aparır. Çoban nə qanır, vəzir nədi, şah nədi, istədi yetirib vəziri çomaqlasın.

Vəzir ağıllı adamıydı, bildi çoban onu vuracaq. Odu ki, İrvahıma dedi:

– Oğul, bir az yeyin gəl, özümüzü içəri salaq.

Gəlib çatdılar padşahın yanına. Şəmi dedi:

– Ey qibleyi-aləm, bax, nökrə budur. Çoban da bunların dalınca özünü yetirib öyə, baxdı, dedi:

– Ay Vəli, gör nə yaxşı öydü. Kaş bu öy mənim olaydı, qoyunu burada saxlayaydım.

Şah gördü, bu çoban heç nə qanmır, elə, əyə, çobanımı ver, – deyib, az qalır aləmi uçurtsun. Odu ki, dedi:

– Ay çoban, sakit ol. Bu saat çobanını qaytarıb özünə verəcəm.

Bu zaman Ziyad haramı da öz arvadıynan içəri girib dedi:

– Ey qibleyi-aləm, bu mənim oğlumdu, ver özümə.

Padşah dedi:

– Oğlun günahkardı, qoy bir neçə söz xəbər ala, təmizə çıxarsa verərəm, çıxmazsa cəzasını çəkər.

Kişi padşah hökmünə nə deyə bilərdi, odu ki, bir qıraqdaca durdu.

Şəmi dedi:

– Şah sağ olsun, bunda bir dil var, o dilnən özünü qurtaracaq. Onu ver, mən özüm aparım sual eləyim.

Şah əvvəlcə razı oldu. Şəmi İrvahımı aparanda qapıda dəli çoban Şəmiyə elə bir dürtmə vurdu ki, yumurlanıb düz düşdü şahın yanına.

Dəli çoban dedi:

– Hara aparırsan mənim belə çobanımı?

Vəzir çox ağıllı adamıydı, odu ki, dedi:

– Şah sağ olsun, niyə belə eləyirsən? Bu oğlanı özün danışdırsana.

Şah İrvahıma dedi:

– Oğul, bu düzdümü – bu kişinin qırx arvadı olub, hamısını əlindən almısan?

İrvahım dedi:

– Şah, icazə ver, hamısını danışım:

Şah icazə verdi, aldı İrvahım, görək nə dedi:

Əzəl başdan qara gəlibdi baxtım,
Dilbilməz əlinə düşdüm, neyləyim?!
Yadıma düşübdü vətənim taxtım,
Dilbilməz əlinə düşdüm, neyləyim?!

O zaman ki, mən şəhri-Reydən gəldim.
Sarıban heyva təki mən soldum,
Yoruldum, yoruldum, günbəzdə qaldım,
Dilbilməz əlinə düşdüm, neyləyim?!

O zaman ki, gecə günbəzdə qaldım,
Dərdin əlindən mən zinhara gəldim,

Ziyad haramıya mən oğul oldum,
Dilbilməz əlinə düşdüm, neyləyim?!

Çarxı-fələk genə məni güldürdü,
Güldürübən eynimi qana doldurdu.
Beyman qarı gəldi yaman qandırdı,
Dilbilməz əlinə düşdüm, neyləyim?!

Başıma gəlməmiş qalmadı xata,
İyid görəkdi mətlubuna çata.
Qırx gün yol gəlibən çatdım Herata,
Dilbilməz əlinə düşdüm, neyləyim?!

Qurban olum sənin təki Aslana,
Əyri qılınc dal gərdəndə paslana.
Üç ay on gün yol getdim Dağıstana,
Dilbilməz əlinə düşdüm, neyləyim?!

Nə müddətdi karvan düşübdü ləngə,
O Qara Şəmiynən durmuşuq cəngə.
Üç ay yol gedib də çatdım Firəngə,
Dilbilməz əlinə düşdüm, neyləyim?!

Qurban olum Musa kimi ataya,
Gor fələk məni yetirdi bu boya.
Gəmiçi baş atdı məni dəryaya,
Dilbilməz əlinə düşdüm, neyləyim?!

Üç gün taxta-para üstündə qaldım,
Sarıban heyva kimi mən soldum.
Ayı bir çəpişə mən çoban oldum,
Dilbilməz əlinə düşdüm, neyləyim?!

Nagah yerdən mən dəryaya atıldım,
Birdən-birə eşq oduna qatıldım.
Yüz tımənə mən Sallaxa satıldım,
Dilbilməz əlinə düşdüm, neyləyim?!

Mənim başım şah yolunda fərmandı,
Qanım bu Qara Şəmiyə dərmandı.
Bu Sallax öldürmədi, bağışladı,
Dilbilməz əlinə düşdüm, neyləyim?!

Zülal şah oğluyduq biz iki qardaş,
Hərəmiz götürdük bir qiymətli daş.
Aslan böyük, İrvahım kiçik qardış,
Əcəm torpağına düşdüm, neyləyim?!

İrvahım şeirnən başına gələnə deyəndə bir yerdə də Rey şəhərinin adını çəkdi. Aslan şah bu sözü eşidəndə başı hərləndi, tappıltıynan taxtdan yerə yıxıldı. O saat Şəmi dedi:

Sizə dedimmi ki, bunun danışığı yamandı, bir kəlmə söznən kişini öldürdü. Şəmi mətləbi başa düşmüşdü. İstədi əkilə. Dəli çoban qapıda dedi:

Anırı get, heş yerə səni buraxmaram! Kişiyi nə cür öldürübsən, elə də dirilt, sonra buraxım.

Vəzir padşahı ayıldı. Aslan şah qardaşının boynunu qucaqladı. Hər iki qardaş bir saat bir-birinin boynundan ayrılmadılar. Aslan şah o saat Gavdan paşanı çağırıdırıb dedi:

– Əyə, zalım oğlu, mən sənə əmr eləmişdim ki, heç kimdən pul alma. Sən ki mənim əmrimi pozmusan, indi al cəzanı. Onun boğazına bir put qurğuşun tökdürüb, həmin dəryanın ortasına saldırdı. Sonra bir araba nöyüt də qarının üstünə töküb, onu yandırdı.

Şəmi Qaranın da təpəsindən dəli çoban elə bir çəmaq vurdu ki, beyni qatıx kimi yerə dağıldı. Çoban dedi:

– Bax, mənim bala çobanımı bu zalım əlimdən aldı.

Hər iş qurtarandan sonra İrvahım bütün başına gələnə qardaşına söylədi, dedi:

– Qardaş, burada olan qız mənim sirdaşım, iki gözümdü. Ölsəm də bundan ayrılmaram. Ancaq mənim nişannım Herat şəhərində Fətəli xanın qızıdır.

Aslan şah dedi:

– Qardaş, sən çox əziyyət çəkibsən, bu dəfə mən gedib qızı gətirərəm.

Şah Sirri Sübhan vəziri də, çox ağıllı adam olduğuna görə, təzədən öz yerinə vəzirliyə qaytardı. Sonra qoşunnan, dəm-dəsgahnan qızı gətirməyə getdilər. Aslan şah əvvəlcə gedib Xeyransa xanımı gətirdi

İrvahımın yanına. Bunları burda qoyub, getdi Herat şəhərinə. Heratda qız vağıyasında görmüşdü ki, İrvahım gəlib, amma bir az saqqallanıb. Qız yuxudan durub gördü ki, ay gidi, bu yuxu döyül, elə aşkardı. İrvahım, dalında da qoşun gəlib çıxdı. Qız Aslanı İrvahım hesab etdi, saçından iki tel siyrib döşünə basdı, götürüb görək nə dedi:

Axşam gördüm vaqiyəsin,
Qızlar, budu, yarım gəldi!
Qurtardım hicrandan, qəmdən,
Qızlar, budu, yarım gəldi!

Aldı Aslan şah, görək cavabında nə dedi:

El içində gödək etmə dilimi,
Gözəl, yarın mən deyiləm!
Əydin qamətimi, бүkdün belimi,
Gözəl, yarın mən deyiləm!

Aldı qız:

Gedəndə elə deyirsən,
Gələndə belə deyirsən,
Qəndinən noğul yeyirsən,
Qızlar, budu, yarım gəldi!

Aldı Aslan şah:

Misir şahının şahıyam,
Gözəllərin sirdaşıyam,
İrvahımın qardaşıyam,
Gözəl, yarın mən deyiləm!

Aldı qız:

Hüreynisəyəm, itib huşum,
Zəhərinən bişib aşım.
Həmi qaynım, həm qardaşım,
Elə sandım yarım gəldi!

Aldı Aslan şah:

Aslan şaham, çoxdu gücüm,
Misirdən gəlir xəracım.
Həmi yengəm, həmi bacım,
Gözəl, yarın mən deyiləm!

Sonra Aslan şah Fətəli xanı çağırırdı dedi:

– Qızı niyə vermirsən? Axı mənim qardaşımın butasıdır.

Fətəli xan dedi:

– Mən qızı halvaçı Musanın oğluna vermişəm.

Halvaçı Musa da gəlib dedi:

– Mənim oğlumu oğurlayıb apardılar.

Məsələ aydın oldu. Aslan şah dedi:

– O mənim qardaşımdır.

Musa kişini də götürüb apardılar özlərinin yanına, təzədən toy
eləyib şad-xürrəm ömür sürdülər.

Mən səni görəndən bəri,
Halım pərişandı, Maral!
Ləblərin şəhdi-şəkər,
Xəstəyə dərmandı, Maral!
Qatılıbdır baş-başa,
Qaşların kamandı, Maral!
Açılıb qoynun içi,
Bağı-gülüstandı, Maral!
Dərd bilməz naqis dedi,
Dərd bilən imandı, Maral!

Camalın görəndən bəri,
Olmuşam heyran sənə mən.
Gəl əyləş məclisimdə,
Eyləyim dövrən sənə mən.
Bir gecəlik otağında
Olmuşam mehman sənə mən.
Qıymaram mal deməyə,
Can dedim, qurban sənə mən.

Bu gözəllik sənə qalmaz,
Bu çərxi dövrəndi, Maral!
Gör Kərəmə nə etdiniz,
Döndü Musayə, bəsdimi?
Məscidin tərkini qılıb,
Girdi kilsəyə, bəsdimi?
Ağladı, dəxil düşdü
Turi-Sinaya, bəsdimi?
Quranı oda atdı,
Yandırdı ayə, bəsdimi?
Zülm ərşə bülənd oldu,
Asmana dayandı, Maral!

Lənət gəlsin keşişə,
Aləmdə bir səs elədi.
Qızı getdi, o vermədi,
Evladilə bəhs elədi.
İki yarı bir-birindən
Ayırdı əbəs elədi.
Çəkibən din təəssübün,
Kərəmə qisas elədi.
Haqq özü də qisas alar,
Ədalət divandı, Maral!
Sən bir tərsa qızısan,
Əydin qəddin, dal elədin.
Yıxdın könlümün evini,
Gör necə xəyal elədin.
Mənimlə yaman başladın,
Belə qilü-qal elədin.
Göyçəli aşiq Musanı
Dərdindən abdal elədin.
Əl mənim, ətək sənin,
Ölürəm, amandı Maral!